

BIBLIOGRAFIE K NOVOZÁKONNÍM APOKRYFŮM

V první části tohoto seznamu se soustředíme na zásadní, především bibliografické práce a souhrnná vydání většího počtu apokryfů, a to především na řecké a latinské prameny, i když se zde vyskytnou i jednotlivé položky, které by měly usnadnit další orientaci mezi apokryfy v jazykové oblasti slovanské, etiopské, koptské, syrské, gruzínské. Odkazy na další bibliografie v orientálních oblastech poskytuje např. W. Schneemelcher (1987⁵, str. 52–57).

V druhé části seznamu uvádíme výběr ze sekundární literatury věnované apokryfům, převážně takovou, která byla v našem výboru zmíněna. Především u kratších apokryfů ovšem platí, že hranice mezi edicemi, překlady, komentáři a studiemi je plynulá.

Údaje čerpáme především z: J. H. Charlesworth (1987), M. Starowieyski (1980), W. Schneemelcher (1987⁵). U častěji zmiňovaných publikací zavádíme zkratku (v tomto seznamu *kurzivou*), ke které v textu připojujeme i rok a číslo vydání.

Tituly z „předkonstantinovského“ období (tj. přibližně od roku 1531, kdy Friedrich Nausea vydal sbírku latinských životopisů apoštolů, do roku 1851, kdy Constantin (von/de) Tischendorf vydal apokryfní skutky apoštolů) uvádíme pouze výběrově.

Dějiny apokryfního bádání shrnují: E. Hennecke (Handbuch, 1904, bibliografie na str. 5–9), G. Poupon (1981), J.-D. Kaestli (1981), J.-C. Picard (1990).

Od 80. let 20. stol. připravuje kolektiv odborníků pod vedením F. Bovona novou koncepci vydávání apokryfních spisů. V této řadě již např. vyšlo: E. Junod – J.-D. Kaestli (eds.), *Acta Johannis. Corpus Christianorum, Series Apocryphorum* 1–2, Turnholt 1983.

1. Edice, překlady a bibliografie novozákonních apokryfních spisů

(Edice jednotlivých apokryfů jsou uvedeny v příslušné úvodní kapitole.)

- Amann, E. F.* (ed.), *Le Protévangile de Jacques et ses remaniements latins*, Paris 1910 [texty a franc. překl.];
- Angelow, D.*, *Bogamilstwoto i Bylgarija*, Sofia 1969²;
- Basset, R.*, *Les apocryphes éthiopiens traduits en français, I–II*, Paris 1893–1909;
- Bauer, J. B.*, *Die neutestamentlichen Apokryphen*. WB 21, Düsseldorf 1968;
- Beyschlag, K.*, *Die verborgene Überlieferung von Christus*. Siebensterntaschenbuch 110, München 1969.
- Bezold, C.* (ed.), *Die Schatzhöhle syrisch und deutsch*. Bd. 1–2, Leipzig 1889–1888;

- Birch, A.* (ed.), *Auctarium codicis apocryphi N. T. Fabriciani*, Vol. 1, Kopenhagen 1804;
- Bonaccorsi, G.* (ed.), *I Vangeli Apocrifi*, Florenz 1948 [texty a ital. překlad] = *Bonaccorsi, VA*;
- Borberg, K.F.*, *Bibliothek der neutestamentlichen Apokryphen gesammelt, übersetzt und erläutert*, Stuttgart 1841;
- Brunet, G.*, *Les évangiles apocryphes traduits et annotés d'après l'édition de Thilo*, Paris 1845, 1863²;
- Budge, E. A. W.* (ed.), *Coptic Apocrypha in the Dialect of Upper Egypt*, London 1913;
- Budge, E. A. W.* (ed.), *The Book of the Cave of Treasures*, London 1927 [vydání syrských apokryfů];
- Budge, E. A. W.* (ed.), *The History of the Blessed Virgin Mary and the History of Likeness of Christ I*, London 1899 [obsahuje mj. syrský text JkEv];
- Cameron, R.* (ed.), *The Other Gospels: Non-Canonical Gospel Texts*, Philadelphia 1982 [reprinty překladů násl. spisů: TmEv, EvEg, P. Oxy. 840, P. Eg. 2, PtEv, EvHebr, Skutky Janovy, EvNaz, EvEb, JkEv, PsTm, Dopis apoštolů, APil, podle: Hennecke-Schneemelcher-Wilson, 1963–1966];
- Cowper, B. H.*, *The Apocryphal Gospels and Other Documents Relating to the History of Christ*, London – Edinburgh, 1867²;
- Craveri, M.*, *I Vangeli apocrifi*, Torino 1990;
- Černuška, P.*, *Postava Piláta Pontského v apokryfní literatuře*, Brno 1999 [diplomová práce Ústavu klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, obsahuje řecké a latinské texty pilátovského cyklu podle Tischendorfovy edice];
- Daietsi, I.* (ed.), *Ankanon girkh Nor Ketakar anatz [= Nekanonické knihy Nového zákona] I*, Venedig 1898 [arménské apokryfy];
- Delling, G. et al.*, *Bibliographie zur jüdisch-hellenistischen und intertestamentarischen Literatur 1900–1965*, TU 106, Berlin etc. 1969;
- Dunlop-Gibson, M.*, *Apocrypha Sinaitica*, StSin 5, London 1896 [syrské verze textů o Pilátovi];
- Dus, J. A. – Pokorný, P.* (eds.), *Neznámá evangelia (NZA I)*, Praha 2001, 2006², 2014³;
- Dus, J. A.* (ed.), *Příběhy apoštolů (NZA II)*, Praha 2003, 2007²;
- Dus, J. A.* (ed.), *Proroctví a apokalypsy (NZA III)*, Praha 2007, 2012²;
- Erbetta, M.*, *Gli Apocrifi del Nuovo Testamento I–III*, Casale Monferrato 1966–1981;
- Fabricius, J. A.*, *Codex apocryphus Novi Testamenti*. Vol. 1–2, Hamburgi 1703, 1719². Vol. 3, Hamburgi 1719, 1743²;
- Franko, I.* (ed.), *Apocrypha and Legends. Codex apocryphus e manuscriptis ucraino-russicis collectus*. Vol. 1–5, Leopoli 1896–1910 [rusky];
- Garitte, G.*, *Catalogue des manuscrits géorgiens littéraires du Mont Sinai*, Louvain 1956;
- Geerard, M.*, *Clavis Apocryphorum Novi Testamenti*, Turnholt 1992;
- Geoltrain, P. – Junod, E. – Picard, J.-C.* (eds.), *La fable apocryphe. Apocrypha, le champ des apocryphes 1*, Turnhout 1990 [sborník věnovaný různým tématům, společná rozsáhlá bibliografie str. 13–68];
- Giles, J. A.* (ed.), *Codex apocryphus Novi Testamenti I–II*, London 1852;
- Grabar, B.*, *Apokrifi u hrvatskoglagolskoj književnosti do 16. st. s osobitim obrizom na apokryfna djela apostolska*, Zagreb 1965;
- Grébaut, S.*, *Les miracles de Jésus. Texte éthiopien publié et traduit*. PO 12, 1918, str. 557–649; 14, 1921, str. 775–840; 17, 1923, str. 787–854;
- Hennecke, E.*, *Handbuch zu den Neutestamentlichen Apokryphen*, Tübingen 1904;
- Hennecke, E.*, *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung*, Tübingen 1904; 1924²;
- Hennecke, E. – Schneemelcher, W.*, *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung I–II*, Tübingen 1959–1964³ = 1968–1971⁴ (5. vyd. viz Schneemelcher);

- Hennecke, E. – Schneemelcher, W. – Wilson, R. McL.*, The New Testament Apocrypha I–II, Philadelphia – London 1963–1966 [angl. překlad 3. vyd. předch., reprint viz Cameron];
- Hilgenfeld, A.* (ed.), *Novum Testamentum extra canonem receptum*, Lipsiae 1866, 1884³;
- Chaine, M.* (ed.), *Apocrypha de Beata Maria Virgine, Scriptorum Aethiopicorum series 1*, vol. 7, 1909, reprint in: CSCO 39–40 = *Scriptores Aethiopicorum* 22–23, Louvain 1955 [etiopské texty s angl. překladem];
- Charlesworth, J. H.*, *The New Testament Apocrypha and Pseudepigrapha: A Guide to Publications, with Excursuses on Apocalypses*, American Theological Library Association (=ATLA) Bibliography Series 17, Metuchen NJ – London 1987;
- Charlesworth, J. H.*, *Research on the New Testament Apocrypha and Pseudepigrapha*, ANRW II,25/5, 1988, str. 3919–3968 [bibliografie];
- Jacimirskij, A. I.* (ed.), *Iz slavjanskich rukopisej. Teksty i zametki*, UZIMU-IF 24, Moskva 1880;
- James, M. R.* (ed.), *Apocrypha Anecdota. A Collection of Thirteen Apocryphal Books and Fragments*, T&S 2.3, Cambridge 1893, reprint Kraus, 1967;
- James, M. R.* (ed.), *Apocrypha Anecdota. Second series*, T&S 5.1, Cambridge 1897, reprint Kraus, 1967;
- James, M. R.*, *The Apocryphal New Testament: Being the Apocryphal Gospels, Acts, Epistles, and Apocalypses with Other Narratives and Fragments*, Oxford 1924, 1972¹¹;
- Jeremias, J.*, *Unbekannte Jesusworte*, AThANT 16, Zürich 1948, 1951², Gütersloh 1963³;
- Jeremias, J.*, *Unknown Sayings of Jesus*, London 1957, 1964²;
- Jones, J.* (ed.), *A New and Full Method of Settling the Canonical Authority of the New Testament. I–III*, London 1726–1727, Oxford 1798;
- Kaestli, J.-D.*, *Les principales orientations de la recherche sur les Actes apocryphes des Apôtres*, in: F. Bovon (ed.), *Les Actes apocryphes*, Genf 1981, str. 49–67;
- Kalitowski, O.*, *Materialy do ruskoj literatury apokrifichnoj*, Lvov 1884;
- Klijn, A. F. J.*, *Apokriefen van het Nieuwe Testament, I*, Kampen 1984;
- Klijn, A. F. J.* (ed.), *Jewish-Christian Gospel Tradition*, Leiden 1992 [texty fragmentů židokřesťanských evangelií];
- Klostermann, E.* (ed.), *Apocrypha I. Reste des Petrus-evangeliums, der Petrusapokalypse und des Kerygma Petri*, KIT 3, Bonn 1921;
- Klostermann, E.* (ed.), *Apocrypha II. Evangelien*, KIT 8, Bonn 1910², 1929³ [řecký text některých papyrů];
- Klostermann, E.* (ed.), *Apocrypha III. Agrapha, Slavische Josephusstücke, Oxyrhynchos-Fragment* 1911, KIT 11, Bonn 1911²;
- Kozak, E.*, *Bibliographische Übersicht der biblisch-apokryphen Literatur bei den Slaven*, JPT 18, 1892, str. 127–158;
- Lavrov, P. A.* (ed.), *Apokrificheskije teksty*. SbORJS 67, vyp. 3, Moskva 1899;
- Layton, B.* (ed.), *Nag Hammadi Codex II,2–7 together with XIII,2**, Brit. Lib. Or. 4926(1), and P. Oxy. 1, 654, 655, Vol. 1, NHS 20, Leiden etc. 1989 [TmEv, FpEv a Podstata archontů edice a angl. překlady];
- Lipsius, R. A. – Bonnet, M.* (eds.), *Acta apostolorum apocrypha I–II*, Leipzig 1891–1900, reprint Hildesheim 1959 = *Lipsius – Bonnet, AAA*;
- Mánek, J.*, *Výbor z novozákonních apokryfů. Evangelia a Skutky apoštolů*, Praha 1958 [český překlad] = *Mánek, Výbor*;
- Migne, J.-P.*, *Dictionnaire des Apocryphes, ou collection de tous les livres apocryphes*. T. 1–2, Paris 1856–1858;
- Michaelis, W.*, *Die Apokryphen Schriften zum Neuen Testament*, Sammlung Diederich Bd. 129, Bremen 1958², 1962³ [německý překlad];

- Michel, Ch.* (ed.), *Évangiles apocryphes I (Textes et documents pour l'étude historique du Christianisme)* Paris 1911, 1924² [texty a francouzský překlad, II. díl viz Peeters];
- Moraldi, L.*, *Apocrifi del Nuovo Testamento I–II*, Classici delle Religioni, sez. 5, Torino 1971;
- Nestle, E.* (ed.), *Novi Testamenti Graeci supplementum*, Leipzig 1896;
- Oerter, W. B. – Pokorný, P.* (eds.), *Rukopisy z Nag Hammádí 1. Kodex II/2–7*, Praha 2008 [obsahuje český překlad TmEv, FpEv];
- Okulov, A. F.*, *Apokrif drevnich christian*, Moskva 1989 [ruský překlad];
- Peeters, P.* (ed.), *Évangiles apocryphes. Textes et documents pour l'étude historique du christianisme, I–II*, Paris 1914;
- Picard, J.-C.*, *L'apocryphe à l'étroit: notes historiographiques sur les corpus d'apocryphes bibliques*, in: *Apocrypha 1*, Turnhout 1990, str. 69–117;
- Porfirjev, I. Ja.*, *Apokrificheskije skazanija o vetchozavetnych licach i sobytijach po rukopisam Soloveckoj Biblioteki*, SbORJS 17/1, St. Petersburg 1877 [staré ruské verze];
- Porfirjev, I. Ja.*, *Apokrificheskije skazanija o novozavetnych licach i sobytijach po rukopisam Soloveckoj Biblioteki*, SbORJS 52/4, St. Petersburg 1890 [staré ruské verze];
- Poupon, G.*, *Les Actes apocryphes des Apôtres de Lefèvre à Fabricius*, in: F. Bovon (ed.), *Les Actes apocryphes*, Genf 1981, str. 25–47;
- Preuschen, E.*, *Antilegomena. Die Reste der ausserkanonischen Evangelien und urchristlichen Überlieferungen*, Giessen 1905² [řec. a lat. texty];
- Pypin, A. N.*, [False and Dismissed Books of Ancient Russia], St. Petersburg 1862 [ruské texty];
- Rebell, W.*, *Neutestamentliche Apokryphen und Apostolische Väter*, München 1992 [něm. překlad];
- Reinsch, M. R.*, *Die Pseudo-Evangelien von Jesu und Maria's Kindheit*, Halle 1879;
- Revillout, E.*, *Apocryphes coptes du Nouveau Testament*, Paris 1876;
- Revillout, E.*, *Les Apocryphes coptes*, PO II/2, 1907; IX/2, 1913;
- Robinson, F.*, *Coptic Apocryphal Gospels. Translations Together with the Texts of Some of Them*, T&S 4.2, Cambridge 1896;
- de Santos Otero, A.* (ed.), *Los Evangelios Apócrifos*, BAC 148, Madrid 1956, 1963², 1975³, 1984⁴, 1985⁵, 1993⁸ [špan. překlad, lat. a řec. texty v originálním znění] = *De Santos, EA*;
- de Santos Otero, A.*, *Die handschriftliche Überlieferung der altslavischen Apokryphen I–II*, PTS 20.23, Berlin 1978–1981;
- Schindler, A.*, *Apokryphen zum Alten und Neuen Testament*, Zürich 1988;
- Schneemelcher, W.*, *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung I–II*, Tübingen 1987–1989⁵; 1990–1997⁶, reprint 1999 = *Schneemelcher, NTA*;
- Schneemelcher, W. – Wilson, R. McL.*, *The New Testament Apocrypha I. Gospels and related writings*, Louisville 1991 [angl. překlad 5. vyd. Schneemelcher, NTA];
- Schneider, G.* (ed.), *Evangelia infantiae apocrypha. Apokryphe Kindheits-evangelien. Griechisch, Lateinisch, Deutsch, Fontes Christiani, Bd. 18*, Freiburg i.B. etc. 1995 [bibliografie] = *Schneider, EIA*;
- Soušek, Z.* (ed.), *Knihy tajemství a moudrosti. Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy I–III*, Praha 1995–1999, 2013² [komentovaný překlad nejznámějších apokryfů z období „mezi Starým a Novým zákonem“] = *Soušek, KTM*;
- Spierski, M. N.*, *Iz istorii otrečennych knig*. T. 1–4, St. Petersburg 1899–1908;
- Starowieyski, M.*, *Apokryphy Nowego Testamentu I/1–2. Ewangelie apokryficzne*, Lublin 1980 [polský překlad, rozsáhlá bibliografie] = *Starowieyski, ANT I*;
- Strohal, R.*, [Old Croatian Apocryphal Tales and Legends, Collected from Old Croatian Glagolitic Manuscripts from the Fourteenth to the Eighteenth Centuries], Bjelovaru, 1917 [chorvatsky];

- Stroker, W. D.*, Extracanonical Sayings of Jesus, SBL Resources for Biblical Study, no. 11, Atlanta 1989;
- Šípová, P.*, Tomášovo evangelium dětství, Brno 1999 [diplomová práce Ústavu klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, obsahuje řecký text a překlad];
- Thilo, J. C.* (ed.), Codex apocryphus Novi Testamenti, Lipsiae 1832;
- Tischendorf, C.* (ed.), Acta apostolorum apocrypha, Lipsiae 1851 [2. vyd. viz Lipsius-Honnert];
- Tischendorf, C.* (ed.), Apocalypses apocryphae Mosis, Esdrae, Pauli, Iohannis, item Mariae dormitio, additis Evangeliorum et Actuum apocryphorum supplementis, Lipsiae 1851, reprint Hildesheim 1966;
- Tischendorf, C.* (ed.), Evangelia apocrypha, Lipsiae 1852, 1876², reprint Hildesheim 1966 = *Tischendorf, EA*;
- Turdeanu, E.*, Apocryphes bogomiles et apocryphes pseudobogomiles, RHR 130, 1990, str. 22–52, 176–218;
- Vassiliev, A.* (ed.), Anecdota Graeco-byzantina, Mosquae 1893 [řec. texty];
- Weidinger, E.*, Die Apokryphen. Verborgene Bücher der Bibel. Pattloch, Aschaffenburg 1980 [něm. překlad, texty převzaty ze sbírek, které sestavili J. Schneemelcher a W. Michaelis];
- Wessely, C.* (Ch., K.) (ed.), Les plus anciens monuments du Christianisme écrits sur papyrus. Textes édités, traduits et annotés, PO 4/2, Paris 1908; PO 18/3, Paris 1924;
- Wright, W.* (ed., transl.), Contributions to the Apocryphal Literature of the New Testament, collected and edited from Syriac manuscripts in the British Museum, London 1865.

2. Sekundární literatura k novozákonním apokryfům

(Literatura k jednotlivým apokryfům je uvedena v příslušné úvodní kapitole.)

- Aland, K.*, Repertorium der griechischen christlichen Papyri I, PTS 18, Berlin 1976;
- Aland, K.* – *Aland, B.*, Der Text des Neuen Testaments. Einführung in die wissenschaftlichen Ausgaben sowie in Theorie und Praxis der modernen Textkritik, Stuttgart 1982 = *Aland, Text*;
- Altaner, B.* – *Stuiber, A.*, Patrologie. Leben, Schriften und Lehren der Kirchenväter, Freiburg/Breisgau etc., 1978⁸, paperback 1993;
- Altaner, B.* – *Stuiber, A.*, Patrology, transl. H. C. Graef, New York 1961, 1978⁸;
- Aufhauser, J. B.*, Antike Jesus-Zeugnisse, KIT 126, Bonn 1913;
- Bardenhewer, O.*, Geschichte der altkirchlichen Literatur, Freiburg im Br. I–IV, 1913–1924⁴, V 1932;
- Bauer, M.*, Die Ikonographie der Höllenfahrt Christi von ihren Anfängen bis zum 16. Jh., Diss. Göttingen, 1949
- Bauer, W.*, Das Leben Jesu im Zeitalter der neutestamentlichen Apokryphen, Tübingen 1909, reprint Darmstadt 1967;
- Bauer, W.*, Rechtgläubigkeit und Ketzerei im ältesten Christentum, BHT 10, Tübingen 1934, 1964²;
- Bauer, W.*, Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity, ed. by R. A. Kraft and G. Krodel, Philadelphia 1971;
- Beskow, P.*, Strange Tales about Jesus. A Survey of Unfamiliar Gospels, Philadelphia 1983;
- Crossan, J. D.*, Four Other Gospels. Shadows on the Contours of Canon, Minneapolis etc. 1985;
- Diels, H.* – *Kranz, W.*, Die Fragmente der Vorsokratiker, Berlin 1954⁷ [v českém zpracování Svoboda, K. (vybral, přel.), Zlomky předsokratovských myslitelů, Praha 1944, 1962];

- Drobner, H. R.*, Lehrbuch der Patrologie, Freiburg im Breisgau etc. 1994;
- Evans, C. A.*, Noncanonical Writings and New Testament Interpretation, Peabody, 1992;
- Findlay, A. F.*, Byways in Early Christian Literature: Studies in Uncanonical Gospels and Acts, Edinburgh 1923;
- Frankemölle, H.*, Evangelium: Begriff und Gattung. Ein Forschungsbericht, Stuttgart 1988;
- Geerard, M.*, Clavis Patrum Graecorum, I–V, Turnholt, 1974–1985;
- Gero, S.*, Apocryphal Gospels: A Survey of Textual and Literary Problems, ANRW II 25.5, Berlin – New York 1988, str. 3969–3996;
- Helst, J. van*, Catalogue des papyrus littéraires, juifs et chrétiens, Paris 1976;
- Harnack, A.*, Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius I–II, Leipzig 1893–1904;
- Charlesworth, J. H.*, Jesus in the Agrapha and Apocryphal Gospels, in: B. Chilton – C. A. Evans, Studying the Historical Jesus, Leiden etc. 1994;
- Kehrer, H.*, Die heiligen drei Könige in Literatur und Kunst I–II, Leipzig 1908–1909;
- Kenyon, F. C.*, The Text of the Greek Bible. A Student's Handbook revised by A. W. Adams, London 1960² [v německém překladu: Der Text der griechischen Bibel, Berlin 1961²];
- Klijn, A. F. J.*, Die Entstehungsgeschichte des Neuen Testaments, ANRW II, 26/1, 1992, str. 64–97;
- Köster, H.*, Überlieferung und Geschichte der frühchristlichen Evangelien-literatur. ANRW II 25.2, Berlin – New York 1984, str. 1463–1524;
- Köster, H.*, Einleitung in das Neue Testament im Rahmen der Religions-geschichte und Kulturgeschichte der hellenistischen und römischen Zeit, Berlin – New York 1980;
- Koester, H.*, Ancient Christian Gospels. Their History and Development, London – Philadelphia 1990;
- Merell, J.*, Papyry a kritika novozákonního textu, Praha 1939;
- Novotný, A.*, Biblický slovník I–II, Praha 1965³, reprint 1992;
- Pokorný, P.*, Literární a teologický úvod do Nového zákona, Praha 1993 = *Pokorný, Úvod*;
- Quasten, J.*, Patrology I–III, Bruxelles 1950–1960;
- Quasten, J.*, Patrology IV, transl. P. Solari, Westminster, MD 1986;
- Sand, A.*, Kanon. Von den Anfängen bis zum Fragmentum Muratori. Handbuch der Dogmengeschichte I/3a(1), Freiburg etc. 1974;
- Schulz, H. J.*, Die „Höllenfahrt“ und „Anastasis“. Eigenart und dogmengeschichtliche Voraussetzungen byzantinischer Osterfrömmigkeit, ZKTh 81, (1959), str. 1–66.
- Speyer, W.*, Die literarische Fälschung in heidnischer und christlicher Literatur, München 1971;
- Strack, H.* – *Billerbeck, P.*, Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch, München 1926;
- Šmelhaus, V.*, Řecká patrologie, Praha 1972, str. 31–62;
- Vielhauer, Ph.*, Geschichte der urchristlichen Literatur. Einleitung in das Neue Testament, die Apokryphen und die Apostolischen Väter, Berlin – New York 1975;
- Zahn, Th.*, Geschichte des neutestamentlichen Kanons II, Erlangen – Leipzig 1892, Hildesheim – New York 1975;
- Ziegenaus, A.*, Kanon. Von der Väterzeit bis zur Gegenwart. Handbuch der Dogmengeschichte I/3a(2), Freiburg etc. 1990.